

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра корекційної педагогіки та інклюзивної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У РОБОТІ З
ДОШКІЛЬНИКАМИ ІЗ ЗПР»**

Виконала: студентка 2 курсу групи KorO1-M18
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Гунчак Ольга Василівна

Керівник:
Дмітрієва О.І., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри корекційної педагогіки
та інклюзивної освіти

Рецензент:
Вержиховська О. М., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психолого-медико-педагогічних
основ корекційної роботи

Кам'янець-Подільський – 2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	8
1.1. Гра як провідна форма діяльності дітей дошкільного віку.....	8
1.2. Особливості використання дидактичних ігор в роботі з дітьми із ЗПР.....	20
Висновок до розділу I	28
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗПР	30
2.1. Обґрунтування методики дослідження.....	30
2.2. Аналіз результатів.....	43
2.3. Методичне забезпечення процесу використання дидактичних ігор в освітній діяльності дошкільників із ЗПР.....	50
Висновок до розділу II	83
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86
ДОДАТКИ	91

ВСТУП

Актуальність теми. Ігрові технології є однією з унікальних форм навчання. Цікавість умовного світу гри робить позитивною, емоційно забарвленою монотонну діяльність із запам'ятовування, повторення, закріплення чи засвоєння інформації, а емоційність ігрового дійства активізує всі психічні процеси і функції дитини. Актуальність гри в даний час підвищується і через перенасиченість сучасних дітей інформацією. У всьому світі, і в Україні в тому числі, розширюється предметно-інформаційне середовище. Телебачення, відео, радіо, комп'ютер, мережа Інтернет останнім часом надають величезний обсяг інформації дітям. Актуальним завданням стає розвиток самостійної оцінки та відбору одержуваної інформації. Однією з форм навчання, що розвиває подібні вміння, є дидактична гра, що сприяє практичному використанню знань.

У дошкільному віці гра має найважливіше значення в житті маленької дитини. Потреба у грі зберігається і займає значне місце і у перші роки навчання у школі. Цінність дидактичних ігор міститься у тому, що вони створюються з метою навчання, виховання і розвитку дітей. Дидактична гра пробуджує дитяче уявлення, створює піднесений настрій, тому що вона найбільш близька дитині. Позитивні емоції, які виникають під час гри, активізують діяльність, забезпечують розв'язання задач, які пов'язані з розвитком довільної уваги, пам'яті, асоціативної діяльності і формування здібності порівнювати, співставляти, робити висновки і узагальнення. Це свідчить про коригуючу роль дидактичних ігор.

Дидактичні ігри дозволяють індивідуалізувати роботу, давати завдання відповідно можливостей кожної дитини з урахуванням розумових і психофізичних можливостей, максимально розвивати здібності.

Майже всі ігри створені для виховання і навчання дітей, передбачають наявність дидактичного матеріалу, тому що вони розраховані на самонавчання і на індивідуальне навчання дітей. Позитивним у побудові цих ігор є те, що

дидактичним матеріалом слугують предмети навколишньої діяльності, вони знайомі дитині, близькі, пробуджують мислення, активізують пізнавальну діяльність. Ті знання і навички, які діти отримують у цих іграх, можуть бути легко перенесені у побут, життя, самостійно використані у будь-яких обставинах.

Відомі олігофренопедагоги і психологи (О. Граборов, Г. Грошин) високо цінували ігри у вихованні і навчанні дітей. Гру вони вважали найточнішим показником виявлення дитячих здібностей і можливостей. У грі вони бачили джерело фізичного і психічного розвитку дитини, могутній фактор, який сприяє розвитку і формуванню всіх дитячих можливостей. Гра позитивно впливає на розвиток зовнішніх почуттів: зору, слуху, м'язового відчуття. У грі всі зовнішні відчуття вправляються, вона розвиває їх. У грі розвиваються такі інтелектуальні процеси, як пам'ять, мислення, увага. Гра – засіб збагачення знань, розширення кругозору, уточнення понять.

Проблема затримки психічного розвитку дітей молодшого дошкільного віку гостро постала перед психолого-педагогічною наукою вже давно. Питаннями діагностики та корекції цієї вади першими почали займатися такі дефектологи: Н. Бастун, І. Бех, В. Бондар, Т. Вісковатова, Т. Власова, Т. Ілляшенко, К. Лебединський, В. Лубовський, І. Марковська, В. Мачихіна, М. Певзнер, М. Рождественська, Т. Сак, С. Тарасюк, У. Ульяновка, Н. Ципіна та ін.

Ця проблема активно вивчалася і в загальному психолого-педагогічному напрямку (Т. Андрющенко, А. Богуш, Т. Карабанова, Н. Максимова, Н. Менчинська, Є. Мілютіна, Л. Носкова, В. Піскун, В. Ямницький та ін.), розроблялися методи компенсуючого навчання (Г. Кумаріна, Є. Мастюкова та ін.), визначалися засоби реабілітації розумової працездатності дітей (К. Корольова, М. Ратгер та ін.).

Теоретичний аналіз психолого-педагогічних досліджень засвідчує, що гра є провідною діяльністю дошкільника, засобом його всебічного розвитку, важливим методом вивчення. Вчені В. Аснін, О. Венгер, Л. Божович, П. Гальперін, О. Д'яченко, В. Запорожець, З. Істоміна, О. Леонт'єв,

О. Люблінська, С. Новосьолова, І. Обухова, М. Подд'яков, Ж. Піаже, С. Рубінштейн, Н. Тализіна, Б. Тюттов вказують на те, що гра суттєво впливає на інтелектуальний розвиток дитини дошкільного віку, зокрема, на усвідомлення цілей у грі, вибір засобів її досягнення, створення ігрової ситуації, прийняття на себе ролі — все це розвиває мислення, уяву дитини, збагачує і уточнює сприймання, поширює запас уявлень, розвиває увагу, пам'ять. В ігровій діяльності відбувається як психічний, так і фізичний розвиток дитини, розвивається сила, швидкість і точність рухів. Отже, гра визначається як важливий засіб психічного та фізичного розвитку дитини [40, с. 47].

Найбільш дієвим засобом виховання дитини, формування її особистісних якостей, творчих здібностей є гра, яка показує наслідування, а не копіювання життя, перше випробування своїх можливостей.

Ігрова діяльність дошкільників із ЗПР є засобом пізнавальної активності дітей. Саме гра є основним видом діяльності дошкільників із затримкою психічного розвитку, вона є більш доступним способом трансформації отриманих з навколишнього світу інформації, вражень та знань, сприяє розвитку пізнавальної діяльності дитини.

Уся пізнавальна діяльність дитини раннього і дошкільного віку пов'язана з практичною діяльністю із навколишнім предметним світом. В свою чергу і розвиток мислення в цьому віці пов'язаний з практичною цілісністю дитини і з сприйманням особливостей предметів навколишнього світу. Найбільш пізнавальна діяльність, а отже, і мислення розвивається в процесі ігрової діяльності.

На даний час спеціалісти в галузі спеціальної освіти визнають, що гра як важлива спеціальна діяльність дітей із затримкою психічного розвитку повинна виконувати широкі навчально-виховні та корекційні функції та розвивати усі психічні процеси вихованців.

Такі відомі науковці, як Л. Висоцький, Л. Венгер, Т. Власова, В. Мухіна, Г. Сухарева, М. Певзнер досліджували ігрову діяльність дошкільників із ЗПР, її вплив на пізнавальну діяльність та психічні процеси вихованців.

Гра дозволяє дошкільникові виразити свої мрії, бажання, дитині відкривається широкий простір для виявлення творчої активності, розвитку пам'яті, мислення, уваги, уяви, пізнавальної активності дошкільників із затримкою психічного розвитку.

Незважаючи на велику кількість публікацій по темі використання дидактичних ігор у роботі з дошкільниками із затримкою психічного розвитку практика роботи засвідчує недостатньо системний характер використання дидактичних ігор у роботі з дітьми із затримкою психічного розвитку, що й обумовило тему нашого дослідження.

Мета дослідження: розробити методичне забезпечення процесу використання дидактичних ігор в освітній діяльності дошкільників із ЗПР.

Завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми застосування дидактичних ігор в освітній діяльності дітей дошкільного віку.
2. Охарактеризувати особливості використання дидактичних ігор в роботі з дітьми із затримкою психічного розвитку.
3. Дослідити процес використання дидактичних ігор в освітній діяльності дітей із ЗПР.
4. Розробити методичне забезпечення процесу використання дидактичних ігор для дошкільників із затримкою психічного розвитку.

Об'єкт дослідження: освітня діяльність дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: використання дидактичних ігор у роботі з дошкільниками із затримкою психічного розвитку.

Методи дослідження:

теоретичні: вивчення та аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури; спостереження за освітнім процесом дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями; *емпіричні:* спостереження за грою дітей на заняттях та у вільний від занять час, анкетування батьків, бесіди з педагогами; констатувальний експеримент; *статистичні:* кількісний та якісний аналіз результатів дослідження та їх узагальнення.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що розроблено методичне забезпечення процесу використання дидактичних ігор для дошкільників із затримкою психічного розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що результати вивчення особливостей використання дидактичних ігор у роботі з дошкільниками з затримкою психічного розвитку та методичного забезпечення процесу використання дидактичних ігор для дошкільників із затримкою психічного розвитку можуть бути використані в практиці роботи вихователів, асистентів вихователів, корекційними та соціальними педагогами, методистами.

Експериментальна база дослідження: дослідження проводилось на базі Львівського закладу дошкільної освіти (ЗДО) компенсуючого типу “Барвінок”.

Апробація роботи. Результати дослідження були представлені на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Результати дослідження представлено у одній публікації.

Робота виконана на замовлення Львівського закладу дошкільної освіти (ЗДО) компенсуючого типу “Барвінок”.

Структура роботи: робота складається з вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи представлено на 85 сторінках.

ВИСНОВКИ

Аналіз літературних джерел показав, що у дошкільному віці гра має найважливіше значення в житті маленької дитини. Потреба у грі зберігається і займає значне місце і у перші роки навчання дитини. Цінність дидактичних ігор міститься у тому, що вони створюються з метою навчання, виховання і розвитку дітей. Дидактична гра пробуджує дитяче уявлення, створює піднесений настрій, тому що вона найбільш близька дитині. Позитивні емоції, які виникають під час гри, активізують діяльність, забезпечують розв'язання задач, які пов'язані з розвитком довільної уваги, пам'яті, асоціативної діяльності і формування здібності порівнювати, співставляти, робити висновки і узагальнення. Це свідчить про корегуючу роль дидактичних ігор.

З'ясовано, що ігрова діяльність дошкільників із ЗПР є засобом пізнавальної активності дітей. Саме гра є основним видом діяльності дошкільників із затримкою психічного розвитку, вона є більш доступним способом трансформації отриманих з навколишнього світу інформації, вражень та знань, сприяє розвитку пізнавальної діяльності дитини.

З'ясовано, особливості використання ігрової діяльності дошкільників із ЗПР:

- у дітей із ЗПР до шести років сюжетно-рольова гра знаходиться на етапах переддошкільного, молодшого дошкільного віку, спостерігається значне відставання в розвитку рольової гри;
- переважають ігрові інтереси над навчальними;
- у дітей із ЗПР в іграх чітко виступає одноманітність інтересів, відсутність творчості і бідність уяви, недостатня емоційність, низька активність;
- ускладнення правил гри призводить до її фактичного розпаду;
- для гри дошкільників з ЗПР характерний предметно-дійовий спосіб, ігрова поведінка недостатньо емоційна, світ відносин моделюється поверхнево;

– ігрові дії дітей бідні й невиразні, що є наслідком схематичності, недостатності уявлень дітей про реальну дійсність і дії дорослих;

– у дітей із ЗПР виникають великі труднощі при перенесенні отриманих про навколишній світ знань в самостійну ігрову діяльність;

– діти віддають перевагу грі з дорослими або старшими за них дітьми, але не виявляють значної активності; спостерігається нетривалість гри та відсутність попереднього задуму, не проявляють активності та самостійності в групових іграх;

– слабо виражена ігрова мотивація. Діти або не хочуть грати, або не можуть розпочати запропоновану дорослим гру, ігровий задум відсутній. Тобто дитина діє механічно, повторюючи те, що роблять дорослі, але не вибудовує сюжету гри.

Такі особливості гри у дітей із ЗПР пов'язані з трудностю формування уявлень, недостатністю регуляції діяльності, недоліком спілкування по лінії “дорослий-дитина; дитина – дорослий”, трудностю осмислення світу людських відносин. В цілому гра дітей із затримкою психічного розвитку носить стереотипний, невротичний характер.

Визначено, що використання дидактичних ігор в освітній діяльності дошкільників із ЗПР у переважної більшості дітей 39,3% знаходиться на низькому рівні, середній продемонструвало 33,9% дітей; а 26,8 % дітей високий.

Розроблено методичне забезпечення процесу використання дидактичних ігор для дошкільників із ЗПР, що складається із порад та методичних рекомендацій вихователям груп, у яких виховується дитина з особливими освітніми потребами, а також циклу навчальних занять з використанням дидактичних ігор.

Перспективним напрямком дослідження є апробація розробленого методичного забезпечення процесу використання дидактичних ігор для дошкільників із ЗПР.

Список використаних джерел

1. 745 ігор для дошкільників / Уклад. Шевцова О.А. – Х.: Вид. група “Основа”, 2010. – 366 с.
2. Актуальні проблеми дошкільного виховання: Міжвуз. зб. наук. праць / А.М. Богуш, Т.І. Поніманська. – Рівне: Рівненський держ. педагогічний ін-т, 2004. – 176 с.
3. Александров Ю.В. Психологія розвитку: Навчальний посібник. – Харків: ХНУВС, 2014. – 335 с.
4. Андриющенко Н. Органічне поєднання гри та навчання на уроках української мови в 1 класі спеціальної школи / Н. Андриющенко / Початкове навчання і виховання № 34, 2007. – С. 28 -30 с.
5. Артемова Л.В. Окружающий мир в дидактических играх дошкольников : Кн. для воспитателей дет. сада и родителей / Л.В. Артемова. – 3-е изд. – М. : Просвещение, 2002. – 245 с.
6. Бедер Е. Комплексное изучение детей с временными задержками развития и вопросы обучения / Дефектология № 3, 1997. – С. 3-9.
7. Борякова Н. Д. Ранняя диагностика и коррекция задержки психического развития / Н. Д. Борякова – Москва: Гном-Пресс, 1999. – 56 с.
8. Борякова Н.Ю. Ступеньки развития. Ранняя диагностика и коррекция задержки психического развития у детей. Учебно-методическое пособие. – М.: Гном-Пресс, 2002. – 52 с.
9. Венгер А.Л., Поливанова К.Н. Особенности принятия учебных заданий детьми шести лет / Вопросы психологии №4, 2003. – С.17-19.
10. Виготський Л.С. Гра та її роль в психічному розвитку дитини/ Питання психології №6, 1966. – С. 62-68.
11. Воронова В.Я. Творческие игры старших дошкольников: Пособие для воспитателей дет. сада. – М.: Просвещение, 1981. – 47 с.
12. Гра як провідна форма діяльності дітей дошкільного віку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5721462/page:7/>

13. Гра, як провідна діяльність і форма організації творчого життя дошкільників. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://konotop-dnz2.edukit.sumy.ua/korisni_posilannya/gra_yak_providna_diyalnistj_i_forma_organizacii_tvorchogo_zhittya_doshkiljnikiv/

14. Гринченко И.С. Игра в теории, обучении, воспитании и коррекционной работе. Учебно-методическое пособие – М.: «ЦГЛ», 2002. – 80 с.

15. Грицюк Н. Діти з порушенням психофізичного розвитку. / Дефектолог №12, 2008. – С. 45-58.

16. Денисюк О. У центрі уваги – раннє дитинство / Дошкільне виховання №8, 2003. – С. 10.

17. Дети с задержкой психического развития/ Под. Ред. Г.Л.Власова и др., 1995. – 35-54 с.

18. Дневник воспитателя: развитие детей дошкольного возраста. / Под ред. О.М. Дьяченко, Т.В. Лаврентьевой – М.: «Издательство ГНОМ и Д», 2000. – 144 с.

19. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.

20. Заширинская О.В. Психология детей с задержкой психического развития. – СПб, 2003. – 88 с.

21. Зльконин Д.Б. Психология игры / Д.Б. Зльконин – М.: Педагогика, 1978. – 304 с.

22. Ілляшенко Т. Затримка психічного розвитку у дітей: причини виникнення та корекція / Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: Наук.- метод. зб. – К., 2000. – 164 с.

23. Катаева Я.Я., Стребелева С.А. Дидактические игры в обучение дошкольников с отклонениями в развитии: Пособие для учителя. – М., 2001. – 220 с.

24. Класному керівнику: як провести ігри Ніна Яременко/ упоряд.: Л. Шелестова, Н. Чирненко. – К.: Шк. світ, 2009. – 128 с.

25. Козлова С.А. Дошкольная педагогика / С.А. Козлова, Т.А. Куликова. – М: «Академия», 2002. – 416 с.
26. Крутій В. А. Активізація навчальної діяльності молодших школярів у процесі використання дидактичних ігор / В. А. Крутій. – Автореф. дис. канд. пед. н. теорія навчання. інститут педагогіки АПН України. – Київ, 2001. – 27с.
27. Кузнецова Я.В. Дети с задержкой психического развития / Специальная дошкольная педагогика и психология. Сборник программ нормативных курсов для вузов / Под ред.В.И. Селиверстова. – М., 2001. – 180 с.
28. Кулик В.И. Діагноз ЗПП / Журнал для батьків№3–4, 2001. – С.9-13.
29. Методичний журнал «Вчимося гратися» №24 – К., 2004. – 64с.
30. Мухина В.С. Детская психология. – М.: Просвещение, 2000. – 67 с.
31. Нечипорук Н.І., Томей О.П. Розвивальні ігри для дітей. – К.: Видавнича група «Основа», 2007. – 192 с.
32. Обухівська А.Г. З історії діагностики відхилень у розумовому розвитку дітей / Практична психологія та соціальна робота №7, 2003. – С.15–17.
33. Основы специальной психологии / под ред. Л. В. Кузнецовой. – М.: Академия, 2002. – 480 с.
34. Павелків Р.В. Дитяча психологія: Навчальний посібник / Р.В.Павелків, О.П.Цигипало. – К.: Академвидав, 2010. – 432 с.
35. Павлій Т.М. Некоторые подходы к изучению и коррекции эмоциональной сферы детей с задержкой психического развития / Павлій Т.М. – Дефектология №4, 2000. – С. 18-19.
36. Петровський А.Б. Вікова та педагогічна психологія / А.Б. Петровський. – К., 1973. – 200 с.
37. Психодіагностика: навч. посіб. / І.М. Галян., – К.: Академвидав., 2009. – 60 с.
38. Кулеша С. Рання діагностика, як основа корекційно-виховної роботи з дітьми, що мають відхилення у психофізичному розвитку / Кулеша С. – Дефектологія №1, 2000. – С. 24–27.

39. Сергєєнкова О.П. Вікова психологія : навч. посіб. / Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. – К.: ТОВ «Центр учбової літератури», 2012. – 384 с.
40. Слепович Е.С. Игровая деятельность дошкольников с задержкой психического развития. – М.: Педагогика, 1990. – 96 с.
41. Слепович Е.С. Работа с детьми с интеллектуальной недостаточностью / Е. С. Слепович, А. М. Поляков. – Санкт-Петербург: Речь, 2008. – 247 с.
42. Смагин В. И. Выделение и актуализация опорных знаний в процессе творческой познавательной деятельности школьников: сб. науч. трудов ХГПИ им. Г. С. Сковороды / Под ред. В. И. Лозовой. – Харьков, 1988. – 32 с.
43. Соколова Н. Д. Развитие игровой деятельности умственно отсталых дошкольников в процессе направленного обучения / Н. Д. Соколова. - Москва.: Педагогика, 1984. – 17-30 с.
44. І. Волошанська / К. Д. Ушинський Про використання методів вільної гри та праці у навчально-виховному процесі / Волошанська І. – Молодь і ринок №6, 2011. – С. 97–100.
45. Павленко Л.Г. Роль дидактичних ігор у розвитку логіко-математичних здібностей дошкільників / Л.Г. Павленко. – Таврійський вісник освіти №2, 2013 – С. 80-84 с.
46. Стребелева Є.А. Спеціальна дошкільна педагогіка / Стребелева Є.А.– М.: Академія, 2002. – 84 с.
47. Тарасюк С. Внутрішні чинники соціально-комунікативної активності дітей із затримкою психічного розвитку / Дефектологія №2, 2001. – С.14–17.
48. Токмань Г. Вивчення життєпису письменника у школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://delayreferat.ru/news.php?readmore=986.html>
49. Тростинська В. Особливий підхід, особлива увага / Дошкільне виховання №6, 2002. – С. 21–22.
50. Тур Р. Шляхи допомоги дітям із затримкою психічного розвитку / Психолог: додат. до газ. «Шкільний світ» №20, 2003. – С.8.

51. Хохрякова Ю.М. Методика развития предметной деятельности в раннем возрасте. – Пермь.: ПГПУ, 2001. – 233с.

52. Шамарина С. Формирование познавательной деятельности младших школьников с задержкой психического развития. Уроки русского языка // Начальная школа №8, 2003. – С. 67–72.